ކީރިތި ޤުރްއާނުގެ ތަފްސީރު (78)

ޑރ. އަބްދުއްސައްތާރު އަބްދުއްރަޙްމާނު

(ޑިސެމްބަރު 2012ގެ ދަރުމައާ ގުޅޭ)

އަދި ކެތްތެރިވާ މީހުންނަށް ދެއްވާ ޘަވާބު ބަޔާންކުރައްވަމުން ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ.

﴿ مَا عِندَكُمۡ يَنفَدُۖ وَمَا عِندَ ٱللَّهِ بَاقٖۗ وَلَنَجۡزِيَنَّ ٱلَّذِينَ صَبَرُوٓاْ أَجۡرَهُم بِأَحۡسَنِ مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴾ (٩٦)

النحل: ٩٦ މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ އަތުގައިވާ ތަކެތި ހުސްވެ ހިނގައިދާނެއެވެ. ނަމަވެސް މާތް اللهގެ ޙަޟްރަތުގައިވާ ތަކެއްޗަކީ ދެމިހުންނަނިވި ތަކެއްޗެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކެތްތެރިންނަށް، އެބައިމީހުން ކޮށް އުޅުނު ހެޔޮ ޢަމަލުތަކަށްވުރެން އިތުރަށް، އެމީހުންގެ އަޖުރު ދެއްވާ ކަމުގައި އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވާ ހުކުރެވެ."

އަދިވެސް ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ أُوْلَٰٓئِكَ يُؤۡتَوۡنَ أَجۡرَهُم مَّرَّتَيۡنِ بِمَا صَبَرُواْ . . . ﴾ (٥٤)

القصص: ٥٤ މާނައީ: "އަދި އެބައިމީހުންނަށް އެބައިމީހުން ކެތްތެރިވުމުގެ ސަބަބުން ދެފަހަރަށް ޘަވާބު ދެއްވޭ ބައެކެވެ." ކެތްތެރިވުމުގައި

أيّوب ގެފާނަކީ މިސާލެކެވެ. އަޅަގެފާނާ ބޭކަލެއްކަން ވަޙީކުރައްވައެވެ. ﴿ إِنَّا وَجَدۡنَٰهُ صَابِرٗاۚ نِّعۡمَ ٱلۡعَبۡدُ إِنَّهُۥٓ أَوَّابٞ ﴾ (٤٤)

ص: ٤٤ މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން އައްޔޫބުގެފާނަށް ކެތްތެރިވެ ވަޑައިގަންނަވާ ބޭކަލެއްކަން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންނެވީމެވެ. އައްޔޫބުގެފާނަކީ ވަރަށް ރަނގަޅު އަޅެކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އައްޔޫބުގެފާނަކީ ގިނަގިނައިން ތައުބާވާ ވަޑައިގަންނަވާ ބޭކަލެއްވެސްމެވެ."

الإمام الغزالی ޙިކާޔަތްކުރައްވައެވެ. ރިވާކުރެވިފައި ވެއެވެ. މީހަކު ހަނގުރާމައެއްގައި އަބޫބުދައިރާ މިނިވަންކުރެއްވި އަލު ސާބިތުގެ އަރިހުން ވަޑައިގަތެވެ. އެއިރު ސާބިތު އޮންނަވީ ހުވަފެނުގައިވާ މީހުންގެ މެދުގައެވެ. އަދި އޮންނަވީ ހުރި ނާވާހުރު ދަށް ބާރުކޮށްގެންނެވެ. އަހަރެންގެފާނު އަބާޙަތުމެގައި އޮންނަވާނީ ކޮންތާކު އެމީހުން ދެކެން ފެންނަވައެވެ. ކޮންތާކުތޯ އަޅުގަނޑުމެންތޯ؟ އެހެނީ ސާބިތު ވިދާޅުވިއެވެ. މިވަނީ ދުޢާވިނުންގެ ޙަޟްރަތާ މި ފުރާޙަތު އަދިވެސް ދަރަޖައިޙާރެވެ! އަދި ކޮންތާކު މިވަނީގެ މިޙާލަތުގައިވާ ކެތްވެ ތިޔާގައި ބަލައިލާށެވެ! މިވަން މިއަދު މީހުންނިވި ޙާލަތަށެވެ! އިތުރުއްސަޙަނަން

ދުނިޔޭގައި އޮތްނަމަ މިއަ ފެސްޖާދު އިރާދަ ކުރެއްވިއްޔާ ހިއްޖަވާހުރިވެއެވެ. (إحياء علوم الدين للغزالی 979/4)

﴿ وَلَا تَقُولُواْ لِمَن يُقۡتَلُ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ أَمۡوَٰتُۢۚ بَلۡ أَحۡيَآءٞ وَلَٰكِن لَّا تَشۡعُرُونَ ﴾ (١٥٤)

البقرة: ١٥٤ މާނައީ: "އަދި މާތް اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކޮށް ޤަތުލުވެގެންދާ މީހުންނާމެދު، އެބައިމީހުންނަކީ މަރުވެފައިވާ ބައެކު ތިޔަބައިމީހުން ނުބުނާށެވެ! އަދި ހިތުއަރައްނުވެ! އެމީހުންނީ ދިރިހުރި ބައެކެވެ. ނަމަވެސް ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެކަން ނޭނގޭނެއެވެ."

އަދި އަނެއް އާޔަތެއްގައި އަންނަނިވި ގޮތުގައިން އަންގަވާފައިވެއެވެ.

﴿ وَلَا تَحۡسَبَنَّ ٱلَّذِينَ قُتِلُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ أَمۡوَٰتَۢاۚ بَلۡ أَحۡيَآءٌ عِندَ رَبِّهِمۡ يُرۡزَقُونَ ﴾ (١٦٩)

آل عمران: ١٦٩ މާނައީ: "މާތް اللهގެ މަގުގައި ޤަތުލުކުރެވިފައިވާ މީހުންނީ މަރުވެފައިވާ ބައެކު ކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުން އެއްގޮތަކަށްވެސް ހީނުކުރާށެވެ! އަދި ހިއެއް ކުރައްނުވެ! އެބައިމީހުންނީ، އެބައިމީހުންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ

ބަސްތަކުގައި ދިރިތިބި ބައެއްކަމެވެ. އަދި
އެމީހުންނަށް ރިޒުޤުދެވޭ ދެއްވާފައެވެ."
الشّهيد އަކީ މާތް اللّٰهގެ މަގުގައި
ހަނގުރާމަކޮށް މަރުވެފައިވާ މީހާއެވެ. عبد
اللّٰه بن عباس رضى اللّٰه عنهما ގެ އަރިހުން
ރިވާވެފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ސަޙާބާއި
ބަޙަވާތްތެރިއްވި އިޙުދު އަކަށްޓަކާތުން
ބަދިޔާ ކުރެއްވިއެވެ. އުޙުދު ހަނގުރާމައިގެ
ދުވަހު ޝަހީދުވި މުސްލިމުންގެ އަރުވާތައް
ޝަހީދުވުމުން މާތް اللّٰه އެމީހުންގެ
ރޫޙުތައް ފެހިކުލައިގެ ދޫނިތަކެއްގެ
ތެރެއިއެވެ. އެރޫޙުތައް ސުވަރުގޭގެ
ކޯރުތަކަށް ވާރިދުވެ ސުވަރުގޭގެ މޭވާއިން
ކައިއުޅެއެވެ. އަދި العرش ގެ ހިޔަލުގައި
އަޅުވާފައިވާ ރަން ބައްތިތައް ކައިރިއަށް
އައިސް ވަޒަންކުރެއެވެ. ދެން
އެމީހުންނަށް ރަނގަޅު ކައުމާއި ބުއިން
އަދި އަރާމު ލިބުނުމުން ލިބުމުން
އެމީހުން ބުނަންފަށައިފިއެވެ. ތިމަންމެން
ސުވަރުގޭގައި ދިރިތިބި ވާހަކައާއި
ތިމަންމެނަން ރިޒުޤު ލިބޭވާހަކަ
ދުނިޔޭގައި ތިބި މީހުން އަންގަވައި
ދޭއްވާނީ ކާކުތޯއެވެ؟ އެއީ ޖިހާދު
އެބައިމީހުނަން ލިބުމުން ޒުހުދުކުރުން
ނުކޮށް ތިބުމުން އެއްލިބޭވުމަށްޓަކައި
ހަނގުރާމައިގެ މައިދާނުގައި ފުރަގަސްދީ
ފިލަން ނުދިއުމަށްޓަކައެވެ. އަރިހުދު
މާތް اللّٰه އަންގަވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ
ވާހަކަ އަޅަބަދު އަބައިމީހުނަން
ތިމަން اللّٰه ފޮނުވާ ދެއްވާނުހިމެވެ. މިއީ
ސަލީމު ބަދިޔާއްކަމަށް الإمام القرطبى
ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. أنظر تفسير القرطبى
260/4، أنظر سنن أبي داؤد2520

الإمام القرطبى ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ.

بقىّ بن مخلد އަކަށާގެ ފަރުންގެ
ސަނަދާއި ޖާބިރުގެ ފަރުންގެ އަރިހުން
ރިވާކުރެއްވާފައިވެއެވެ. ޖާބިރުގެ ފަރުން
ވިދާޅުވިއެވެ. ސަޙާބާއި ބަޙަވާތްތެރިއްވި
އިޙުދު އަކަށާގެ ފަރުން މިވަންނަށް ބައްދަލުވެ
ވަޑައިގަތުމުން ބަދިޔާ ކުރެއްވިއެވެ.
އޭ ޖާބިރުއެވެ! މިކުރައްވަނީ ކީއް
ހިތާމައަކާއޯއެވެ؟ މިވަން ދަންނަވީމެވެ.
އޭ اللّٰهގެ ރަސޫލާއެވެ! މިވަންގެ ބައްޕަ
ޝަހީދުވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ދަރިންނާއި ދަރަނި
ދޫކުރައްވައިއެވެ. އަދި އެއީގެ އިތުރުން
ދަރަނިވެސް އަބައްޔެވެ. އަރިހުދު
ސަޙާބާއި ބަޙަވާތްތެރިއްވި އިޙުދު
އަކަށާގެ ފަރުން ބަދިޔާކުރައްވިއެވެ. މާތް اللّٰه
ކަށާގެ ފަރުންގެ ބައްޕާފުޅާ ބައްދަލުކުރެވި
ވާޖެހެމް ގޮތުގެ އުފާވެރި ހަބަރެއް
މިވަންނަކަށާގެ ފަރުން ނުދައްވަންތޯއެވެ؟
މިވަން ދަންނަވީމެވެ. އޭ اللّٰهގެ ރަސޫލާއެވެ!
އަކަށާގެ ހަބަރު ދެއްވާށެވެ! ދެއްވާށެވެ!
އަރިހުދު ސަޙާބާއި ބަޙަވާތްތެރިއްވި
އިޙުދު އަކަށާގެ ފަރުން ބަދިޔާކުރައްވިއެވެ.
ހަމަކަނަމަވެސް މާތް اللّٰه ކަށާގެ ފަރުންގެ
ބައްޕާފުޅާ ބަސްފުޅު ވަހީކުރައްވާ
އެއްވެސް ހިޖާބެއްނެތިއެވެ. އަކަށާގެ
ކޮންމެ ވާހަކަ ބަސްފުޅު ވަހީކުރައްވައިދަސް
ވަހީކުރައްވަނީ ހިޖާބެއްގެ ނެތިކޮށެވެ.
މާތް اللّٰه އަކަށާގެ ފަރުން އަބަހީ: جابر
ގެ ފަރުންގެ ބައްޕާފުޅަށް އަންގަވައިއެވެ. އޭ
މިވަން اللّٰهގެ އަޅާއެވެ! މިބާ ބޭނުންވާކަމެއް
ދަންނަވާށެވެ! އަކަށެއް ކޮންދެއްވާ
ހިތްވެވެ. އަރިހުދު ޖާބިރުގެ ފަރުންގެ
ބައްޕާފުޅު ދަންނަވައިއެވެ. ތިމަޢާގެ ވެރި
ރަސްކަލާނގެ! އިބަރަސްކަލާނގެ މަގުގައި
ދެވަނަ ފަހަރަށް ޝަހީދުވުމަށް ތިމައާ
ދުނިޔެއަށް ނުކުތުމަށްވާ ހިތްވެ ކަމެވެ. އަރިހުދު

މާތް اللّٰه އަންގަވައިއެވެ. އެއްވެސް މީހަކު
ދެވަނަ ފަހަރަށް ދުނިޔެއަށް ނުކުތުމަށްވާނަ
ކަމަށް ތިމަކަރުނުވައި ނިމިފައެވެ.
އަރިހުދު ޖާބިރުގެ ފަރުންގެ ބައްޕާފުޅު
ދަންނަވައިއެވެ. އަޅާގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ!
ތިހެއްޔާވެގެ ހަބަރު ދުނިޔޭގައި ތިބި
މީހުން ދެއްވާނަކޮށްދޭށެވެ! ދެން މާތް اللّٰه
آل عمران ސޫރަތުގެ 169 ވަނަ އާޔަތް
ބާވައިލެއްވިއެވެ. (تفسير القرطبى 261/4،
عبد الرزاق المهدى އާއި الشيخ الالبانى
އާދަބާކަލުން ވިދާޅުވަނީ މިއީ ޙަސަން
ދަރަޖައިގެ ޙަދީޘެއް ކަމުގައެވެ. ابن ماجة،
ނަންބަރު 190)

الإمام القرطبى ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ.
މިއާޔަތުގައި އަބަހީ: آل عمران
ސޫރަތުގެ 169 ވަނަ އާޔަތުގައި މާތް اللّٰه
ބަޔާންކުރައްވާފައި އަވަހި ޝަހީދުންނަކީ
ސުވަރުގޭގައި ދިރިތިބި ބައެއްކަމާއި
އެމީހުނަން ރިޒުޤު އަބަހީ: ކާބޯތަކެތި
ދެވޭކަމެވެ. އެމީހުންގެ ހަށިތައް
މަރުވެފައިވިނަމަވެސް އެމީހުންގެ
ރޫޙުތައް އަހަން މުއުމިނުންގެ ރޫޙުތަކާ
އެއްފަދައިން މަރުއްނުވެއެވެ. ނަމަވެސް
ޝަހީދުންނަން ދެވިފައިވާ ގަދިވަރު
ދަރަޖައަކީ އެމީހުން ތެދުމުލުވި ވަގުތުން
ފެށިގެން ސުވަރުގޭގައި އެމީހުނަން
ކާބޯތަކެތި ދެވުމެވެ. މިގޮތުން އެމީހުންގެ
ދިރިހުރުންވަނީ އަބަދީ އަށްމަކަށް ވެފައެވެ.
މިމައްސަލާގައި ދަންނަބާކަލުންގެ
ދެތަކައި އިޚްތިލާފު އުފެދިފައިވެއެވެ.
ނަމަވެސް އިސްވެ ބަޔާންކުރެވުނީ ޞައްޙަ
ދަންނަބާކަލުންގެ މަދްހަބެވެ. އަންއްބަސްނަކީ
ދަލީލުތަކުގައި ޝަހީދުންގެ ރޫޙުތައް
އެމީހުންގެ ގަބުރުތަކުގައި ވަނިކޮން އަނބުރާ

ޖައްދުކުރާވާ ހުއްޓެވެ. ދެން އެބައިމީހުން އަތޮޅުގައި އެބަހީ: ޤަބުރުގައި ނުވަތަ ކަންވަޅުގައި ދިރިއުޅުއްވާ ނިޔާވުމަށްގެއްލެވެ. އަދި ކާފިރުންނަން ބަދަލުދެއްވުމަން ކާފިރުން އެމީހުންގެ ޤަބުރުގައި ދިރުއްވާ ތަދައިންނެވެ. مجاهد ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ޝަހީދުންނަން ސުވަރުގޭގެ މޭވާއިން ރިޒުޤުދެވާ ހުއްޓެވެ. އަދި ސުވަރުގޭގެ މީރުވަސްވެސް ދުވާ ހުއްޓެވެ. ނަމަވެސް އެމީހުންނަކީ ސުވަރުގެއަކަ ނޫނެވެ. އަނެއްބަޔަކު ބުނަނީ އާދަމުގެގައި އަވަހި ވުޖޫދު ބޭނުން ކުރިވިފައެވެ. އެބަހީ : އެމީހުންނީ ނިޢުމަތުގެ ބަރުޒަޚުގައިރިއްޖެނެވެ. އަނެއްބަޔަކު ބުނަނީ ޝަހީދުންގެ ރޫޙުތައްވެސް ޖިސްމުތަކާއި ޤަބުރުތަކުގެ ބަސްބަހީއެވެ. އަދި ސަލާމަތްތަކުގައި އެބައިމީހުން ރިޒުޤުދެވޭ ދުވަހެވެ. އަދި އެމީހުން ކައިވެސް ހުރެވެ. އަދި އެހެން ނިޔާވެގެންވެސް އެމީހުން ދިރިއެވެ. ހުރިހާ ވާހަކައެއް ގޮތުން ބަޔާނެއް ވިޔަހުން ބަރާބަރުކުރެވުން ގޮތެވެ. އަދި ވިލާތުގައި ބަޔާބަ ބަޔާން ވާރުތަވެރިވާޖީއެވެ. تفسير القرطبى 262/4 އަދިވެސް الإمام القرطبى ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ޝަހީދުންނަކީ ދުނިޔޭގެ މުސްލިމުން ބަދަލުކުރެވިދާ އެމީހުންގެ މައްޗަކަން ކަފަންކޮށް ނަމާދުކުރާ ހުއްޓެވެ. ޝަހީދުން ހިނގާވާ އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަކަން ކަފަންކުރުމަކާ ވެސް ދަހަނަނަށްބަދަލުން ދުރެސްވެ ވަގުތީގެންޏައިވެއެވެ. الإمام مالك އާއި الإمام الشافعى އާއި الإمام أبو حنيفة އާއި الثورى ވިދާޅުވާގޮތުގައި ހުރިހާ ޝަހީދުންވެސް ހިނަވަންޖެހޭނެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަކަން ކަފަންކުރުވެސް ކުރަންޖެހޭނެއެވެ. ނަމަވެސް ރަސޫލާއާއިގެ

މައިދާނުގައި ކާފިރުންނާ ހަނގުރާމަކޮށް ޝަހީދުވާ މީހުން ހިނގުމަށްވެސް ނުވެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަކަން ކަފަންކުރުކުރެއްވެސް ނުވެއެވެ. އެއީ އަންނަނިވި ބަރުޒަޚުގައިވާ ތަދައިންނެވެ. ޤަބުރުގެ ފިތުނާގެ އަރިހުން ރިވާވެފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ސަޙާބާއި ބަޔަކާމެދު ޙައްޤުވި ދިޔަ އެހެކަހަލަ ބަޔަކާ ބަރުޒަޚުކުރެއްވިއެވެ. އެމީހުން (އެބަހީ: އުޙުދު ރަސޫލާގެ ދުވަހު ޝަހީދުން) އެމީހުންގެ ޚަބަރުކާއިރު ވަގުތުވުމަރުވިކަމެވެ. (نقلا من تفسير القرطبى 263/4، މިއީ صحيح ބަޔާންޖެހިކަމަށް الشيخ عبد الرزاق المهدى ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. انظر أيضًا صحيح مسلم 1876، الترمذى 1656) السيّد سابق ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ރަސޫލާގެ މައިދާނުގައި ކާފިރުންގެ އަތުން ޤަތުލުކުރާމީހުން އެމީހުން جنب حالت ގައި ތިބިކަމުގައިވިޔަސް އެމީހުން ހިނގުވަން ނުވާނެއެވެ. އަދި އުޙުދު ރަސޫލާގެ ދުވަހު ޝަހީދުވި މީހުން، އެމީހުން ހިނގުވަން ނުވާނެއެވެ. އަދި އުޙުދު ރަސޫލާގެ ޝަހީދުވިމީހުން، އެމީހުންގެ އެޙާލަތާއި ވަޔާލާއިމު ސަލާމަށް ބަރަކާތް ޚައްޤު އިތުރު އަކާވީގެތްތާ އަދުރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެމީހުން ނުވަތަ ހިނގުވައެވެ. އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަކަން ކަފަންކުރެއްވެސް ނުކުރެވެއެވެ. ނަމަވެސް ރަސޫލާގެ މައިދާނުގައި ނޫން ތަނެއްގައި ކާފިރުންގެ އަތުން ޤަތުލުވާ ވާރުތަވެރިންނަށްވެސް ޝަހީދުންކަމަށް އަދިވެސްވެއެވެ. ވުޒޫ ދިނުން ހިނގަވަންޖެހޭނެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަކަން ކަފަންކުރެވެސް ކުރަންޖެހޭނެއެވެ. ހަމަކަމުގައި ސަލާމާއި ބަރަކާތްތެރިވި އިތުރު އަކާވީގެތްތާގެ

ބަޔާންވުމުގައި އަކާވީގެތްތާ އެގޮތުން މަރުވާމީހުން ހިނގުވަން އަންގަވައެވެ. އަދި އަކާވީގެތްތާނުގައި މުސްލިމުންވެސް އެހެނަ ހިނގުވެއެވެ. މިގޮތުން އުމަރުގެ ކޮނދާއި އުސްމާނުގެ ކޮނދާއި އަލީގެ ކޮނދުވެސް ހިނގުވެއެވެ. މިހުރިހާ ބާކަޔުންނަކީވެސް ޝަހީދުންނެވެ. އަދި جهاد ގެ މައިދާނުގައި ނޫނަސް ޝަހީދުންގެ ދަރަޖަ ނުވަތަ ޝަހީދުކަން ވާނެކަމުން ވާރިދުވެފައިވާ އެތައް ބަޔާކުވެއެވެ. މިސާލުކަމުން ކަނޑަން އަރަދީވާ މީހުންވެސް ވާހުއި ޝަހީދުންނަށެވެ. أنظر فقه السنة 432/1، بتصرف) ސަލާމާއި ބަރަކާތްތެރިވި އިތުރު އަކާވީގެތްތާގެ ބަސްބަ ބަޔާން ފޮޅުވާ ގޮތުގައި އަންނަނިވި ގޮތުގެ ގޮތުގައި މީހުން ނާދިރުނަސް ޝަހާދަތުގެ ދަރަޖަ ލިބޭނެ ހުއްޓެވެ.

1- ބަނޑުގެ ބަލިޔަކުން
މަރުވާމީހުން (suffering stomach pain or ache معجم لغة الفقهاء، ص400)

2- ޖެހޭނުގެ ބަލިޔަކުން
މަރުވާގޮތް ވީ މީހުން.

3- އަރައިދީވާ މަރުވާގޮތް ވީ މީހުން .

4- ފާރުއެއްފަދަ އެއްޗެއްގެ ދަށުވެ
މަރުވާގޮތް ވީ މީހުން. (أنظر الترمذى 1063 މިއީ حسن އަދި صحيح حديث އެއްކަމަށް الإمام الترمذى ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ.

5- ތިމާގެ މުދާ ދިފާޢުކުރުމުގެ ތެރޭގައި މަރުވާގޮތް ވީ މީހުން.

ރަސޫލުالله ޢަލައިހިއްސަލާމް އަބޫހުރައިރާގެ އަރިހުން ރިވާވެފައިވެއެވެ. ސަޙާބާއި ބަޙުސްކުރެއްވި އިތުރު އަކަށާގާމުންގެ އަރިހުން މިހެން އައިސް ދަންނަވައެވެ. ޔާالله ރަސޫލާއެވެ! މިހެން އައިސް ތިމަންނާގެ މުދާ ގެނދަނަވުން ގޮތަށް އެޝަރަފު ހަދާނަގޮތް ވިދާޅުވެދެއްވާށެވެ! އިތުރު އަކަށާގާމުން ބަރިޔާކުރައްވައިފިއެވެ. ތިބާ، ތިބާގެ މުދާ އެމީހާއަށް ނުދޭށެވެ! އެމިހެން ދަންނަވައެވެ. އެއަށް މިހެން (ތިމަންނާގެ މުދާ ގެނދަނީވެގެން) ތިވާދަވަން ހަރުކައިވިޔަސް ދަން ހަދާނަގޮތް ވިދާޅުވެދެއްވާށެވެ! އިތުރު އަކަށާގާމުން ބަރިޔާކުރައްވައިފިއެވެ. (ތިބާ، ތިބާގެ މުދާ ދިފާޢުކުރާށެވެ) އޭނާ ގައިގާ ތަޅައިގަންނަހިކަވެ. އޭނާ ދަންނަވައެވެ. އެއަށް މިހެން ތިމަންނާ މަރައިލައިފިނަމަ ދަން ހަދާނަގޮތް ވިދާޅުވެދެއްވާށެވެ! އިތުރު އަކަށާގާމުން ބަރިޔާކުރައްވައިފިއެވެ. ތިބާއަކީ ޝަހީދެކެވެ. ދަން އޭނާ ދަންނަވައެވެ. ތިމަންނާގެ އަތުން އެއީ މިހެން މަރުވެއްޖެނަމަ ދަން ހަދާނަގޮތް ވިދާޅުވެދެއްވާށެވެ! އިތުރު އަކަށާގާމުން ބަރިޔާކުރައްވައިފިއެވެ. ދެއާމަތްދުވަހު އޭނާ ވާނީ ނަރަކައިގައެވެ. صحيح مسلم (360) 225 (140)

6- ތިމާގެ އަމިއްލަ ނަފްސު ސަލާމަތްކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރުމުގެ ތެރޭގައި މަރުވެގެންދާމީހުން.

7- ތިމާގެ ދީން ރައްކާތެރި ކުރުމަށް މަސައްކަތް ކުރުމުގެ ތެރޭގައި މަރުވެގެންދާމީހުން.

8- ތިމާގެ ގެގެ އަހުލުވެރިން ސަލާމަތްކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރުމުގެ ތެރޭގައި މަރުވެގެންދާމީހުން. الترمذى 1421 މިއީ حسن އަދި صحيح حديث އެއްކަމަށް الإمام الترمذى ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ.

الإمام النسائى ރިވާކުރައްވާފައިވާ ރިވާޔަތެއްގައި އަންނަނިވި ގޮތަށް އައިސްފައިވެއެވެ. މިހެންކަމުން ތިމާއަށް އަނިޔާއެއް ކުރަނިކޮށް އެއަނިޔާއިން ސަލާމަތްވުމަށް މަސައްކަތްކުރުމުގެ ތެރޭގައި މަރުވެއްޖެނަމަ އެމީހަކު ވާނީ ޝަހީދަކަށެވެ. (سنن النسائى 4096) މިއީ صحيح حديث އެއްކަމަށް الشيخ الألبانى ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ.

ތިމާ ދިބައި ވަންނަހުރި ތިމާގެ އަމިއްލަ ނަފްސު ސަލާމަތްކުރުމަށް މަސައްކަތް ކުރުމާމެދުގެ ބަޔާނެވެ.

9- ވިހާއުމުގެ ތެރޭގައި މަރުވާ އަންހެނުން. سنن أبي داؤد، 3111 މިއީ صحيح حديث އެއްކަމަށް الشيخ الألبانى ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. سنن أبي ދާއޫދުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވޭ އަންނަނިވި ޢިބާރާތެވެ. "والمرأة تموت بجمع شهيد" މި حديث ގެ މުރާދަކީ ދަރިންނަށްބަލިވުމުގެ ނަފާސްއާ ގުޅިގެންވެފައިވެއެވެ. ބައެއް ބާބަލުން ވިދާޅުވަނީ އެއީގެ މުރާދަކީ ދަރިފުޅު ބަނޑުގައި މަރުވެ އަދިދަރިފުޅު ނުވިހައި މަރުވާ އަންހެނުން ކަމުގައެވެ. حاشية السندى فى ذيل سنن ابى داؤد 12/4، دار الكتب العلمية، ط. 1، 1995م) الإمام القرطبى ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. އަދި ދަރިފުޅު ބަނޑުގައި މަރުވެ އަދިދަރިފުޅު ނުވިހައި މަރުވާ އަންހެނުންނެވެ. ބައެއް ބާބަލުން ވިދާޅުވަނީ ވިހައިގެންވާ ދަރިފުޅު ބަނޑުގައި މަރުވާ އަންހެނުންނެވެ. ބައެއް ބާބަލުން ވިދާޅުވަނީ ވިހުނު އަދި ނުވިހޭ ކަމުގައި މަރުވާ އަންހެނުންނެވެ. ބައެއް ބާބަލުން ވިދާޅުވަނީ ކަނބަލުންގެ މަރުވާ އަންހެނުންނެވެ. ބައެއް ބައިސްފުޅުގެ ކަރުން މަރުވުމެއް އަންހެނުންނެވެ. أنظر التذكرة للإمام القرطبى 180/1، دار الكتب العلمية، ط. 2، 1987م)

10- ذات الجنب ގެ ބަލީގައި މަރުވާމީހުން. سنن أبي داؤد 3111، މިއީ صحيح حديث އެއްކަމަށް الشيخ الألبانى ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ذات الجنب ގެ ބައްޔަކީ އިންސާނާގެ އަތްތިރި ހަށިގައި ނަގާ ބޮޑު ބިއްސެކެވެ. ނުވަތަ ބޮޑު ފުއްސެކެވެ. އެފުރި ނަގައި އެތެރޭ އަތްތިރުމަން ފަޅައިގަންނަނެވެ. މިފަދަ ބަލީގައި އިންސާނާ ސަލާމަތްވުމަކީ މަދުކަމަކަށެވެ. (أُنظر حاشية السندى نقلاً من النهاية فى غريب الحديث فى ذيل سنن أبى داؤد، 12/4، دار الكتب العلمية)

11- އަލިފާނުގައި އަނދައިގެން މަރުވާމީހާ سنن النسائى 3194، މިއީ صحيح حديث އެއްކަމަށް الشيخ الألبانى ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. މިއެވެ.

ރަސޫލުالله ޢަލައިހިއްސަލާމް އަބޫހުރައިރާގެ އަރިހުން ރިވާވެފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ސަޙާބާއި ބަޙުސްކުރެއްވި އިތުރު އަކަށާގާމުން ބަރިޔާކުރައްވައިފިއެވެ. "ރަސޫލުالله އަކަށާނަގެ މަގުގައި

ޖިހާދުކުރުމަށް ނުކުންނަ މީހާއަށް ޒާމިންވެ ވަޢުދުވެވޮޑިގެންފައެވެ. އެއީ އެމީހަކު ތިމަން ﷲގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރުމަށް ނުކުންނަނީ ތިމަން ﷲއަށް އީމާންވެ އަދި ތިމަން ﷲގެ ރަސޫލުންނަށްވެސް އީމާންވެ ހުރެއެވެ. މިހާ އެމީހަކު ﷲ ޒާމިންވެ ވަޢުދުވެވޮޑިގެންފައެވެ. ނުވަތަ އެމީހަކު ޝަހީދުވެވަޑައިގަތުމުން ސުވަރުގެއަށް ވައްދަވާނެއެވެ. ނުވަތަ ދިރިހުރެގެން އެނބުރި ރައްދުވުމާ ހިސާބަށް ގަނީމާއި އަޖުރާއި ދެމެދު އެކުލެވިގެން ފަރާތުން އަނބުރާ ގެނައެވެ. މުޙައްމަދުގެ ނަފްސު ވެރިކަސްކުރައްވާ ފަރާތަށް ހުވާކުރަމެވެ. ﷲގެ މަގުގައި ޒަހަމްވާ ޒަހަމަކީ ޤިޔާމަތް ދުވަހު ހުންނާނީ އެ ޒަހަމްވިއިރު ހުރި ސިފައިގައެވެ. ލޭގެ ކުލައިގެ އެ ޒަހަމުގެ ވަސްވަނީ ކަސްތޫރީގެ ވަސްވެއެވެ. މުޙައްމަދުގެ ނަފްސު ވެރިކަސްކުރައްވާ ފަރާތަށް ހުވާކުރަމެވެ. މުސްލިމުންނަށް ދަތިވާނެކަމެއް ނުވާނަމަ ﷲގެ މަގުގައި ޖިހާދަށް ނުކުންނަ ސަރިއްޔާއެއްގެ ފަހަތުގައި އަހަރެން ހިނގައިނުގަންނާނެއެވެ. އަދި މުސްލިމުންނަށް ދަތިވާ ކަމެއް ނުވާނަމަ އަހަރެން ނިކުމެވަޑައިގަތީމުއެވެ. އަދި މުސްލިމުންނަށްވެސް އެ ކަމެއް ކުރެވޭނެ ވަސީލަތް ނުލިބުމުން

ޖިހާދު ކުރުމަށް ނުކުމެ މަގުގައި ދިއުން ފަސްކޮށް ނުވަތަ ހުރެގެން ހުންނަ އެމީހުން ފަހަތުގައި ފަހަތަށް ހުރުން އެމީހުންނަށް ދަތިވާނެއެވެ. މުޙައްމަދުގެ ނަފްސު ވެރިކަސްކުރައްވާ ފަރާތަށް ހުވާކުރަމެވެ. ތިމަން ﷲގެ މަގުގައި ޖިހާދުކޮށް މަރުވެ އަނެއްކާ ދިރި އަނެއްކާ ޖިހާދުކޮށް މަރުވެ އަނެއްކާވެސް ދިރި ޖިހާދުކޮށް މަރުވެވުމަށް އަހަރެން ލޯބިވަމެވެ.

صحيح مسلم (4859) 103- (1876)

قتادة ވިދާޅުވިއެވެ. أنس بن مالك ސަޙާބީ ބަޔަކަށް ކަލޭގެފާނު އިރުޝާދު އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން ބަޔާންފުޅު ކުރައްވައިދެއްވިކަން ނަގައިލެއްވީއެވެ. ސަޙާބީ ބަޔަކަށް އިރުޝާދު އެކަލޭގެފާނު ބަޔާންފުޅު ކުރައްވައިދެއްވިއެވެ. ސުވަރުގެއަށް ވަނުމަށްފަހު ޝަހީދުން ފިޔަވައި ދުނިޔެއަށް ރައްދުވުމަށް އެދޭނެ އަދި ދުނިޔެއަށް ދަރުމައެއް ނުހުރެއެވެ. ނަމަވެސް ޝަހީދުން އެދޭނީ ދުނިޔެއަށް ރައްދުވެ ﷲގެ މަގުގައި ޝަހީދުވުމަށް މަތިވެރިކަމާއި ކަރާމަތްތަކެއް ދުނިޔެއަށް އެނބުރި ގެންދަވާ އަޅުކަން ޖެއްސުމަށް ދުވަހަކު މަތިވެރިކަމަށް ދެކޭތީއެވެ.

صحيح مسلم (4868) 109 (........) خلاصة

عبدالله بن عمرو بن العاص رضى الله عنها ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސައްޔިދުނާ ބަރަކާތްތެރިވި އިރުޝާދު އެކަލޭގެފާނު ބަޔާންފުޅު ކުރެއްވިއެވެ. "ދަރަނި ފިޔަވައި ދަންނަވަރާ ކުށްތަކެއް ޝަހީދުންނަށް ފުއްސަވައިދެއްވާ

ހުއްޓެވެ." صحيح مسلم (4883) 119(1886) އަބޫ ސަޢީދުލް ޚުދްރީގެ އަރިހުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ސައްޔިދުނާ ބަރަކާތްތެރިވި އިރުޝާދު އެކަލޭގެފާނުންގެ އަރިހުން ދުލަކަށް އަހައި ދަންނަވައިއެވެ. މިސްކީނުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮކޮ މީހަކީ ކާކުތޯއެވެ؟ ބަޔާންފުޅު ކުރެއްވިއެވެ. އަމިއްލަ މުދަލާއި ނަފްސުން ﷲގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ މީހާއެވެ. އަދިވެސް ދަންނަވައިއެވެ. ދެން ކާކުތޯއެވެ؟ ބަޔާންފުޅު ކުރެއްވިއެވެ. މިސްކީނުގެ ނަފްސައިކުޅުން އަޅުކަމުގެ މިސްކީނުންނާ އެކަހެރިވެ ﷲއަށް އަޅުކަން ކުރުމުގައި ދިރިހުރި މުއުމިން އަށެވެ.

صحيح مسلم (4886) 122(1888)

ރަސޫލުﷲ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމް އަރިހުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ރަސޫލުﷲ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމް ދެމީހުން ބައްޓަމާ ބޭނުންވުމަށް އެކަލޭގެ ދެމީހުން އެކަނި ވެސްގެން ބޭނުންވާ ހިސާބަށް ދުލާވީ ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ގޮވާލައިން އެކަކު އަނެކާ ގަތުލުކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެދެމީހުން ވެސް ސުވަރުގެއަށް ހިފައިދެއްވިއެވެ. އެހިނދު އަޞްޙާބު ޞަހާބީން ދަންނަވައިއެވެ. އެއީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ ބަޔާންފުޅު ކުރެއްވިއެވެ. އެކަކު ރަސޫލުﷲގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރަމުން އަނެކާ އަތުން ޝަހީދުވެއްޖެއެވެ. ދެން މިލައިފައި ރަސޫލުﷲ ތަޢުބާވުމާއި ތަޢުބާ ދެއްވުމުން އެމީހާ އިސްލާމްވެދެއެވެ. އަދި އިސްލާމްވުމަށްފަހު ރަސޫލުﷲގެ މަގުގައި ޝަހީދުވެދެއެވެ.

صحيح مسلم (4892) 128(1890)

(ނިމުނީ)